

KICHIK BIZNESNING INNOVATION RIVOJLANISHINI BOSHQARISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH

Jamshid To'xtaboyev

MBA kafedra professori PhD

Bosimova Guloyim Bahodir qizi

O'zbekiston Resublikasi Bank Moliya Akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya: Kichik biznesning innovatsion rivojlanishi zamonaviy iqtisodiyotning barqaror o'sishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarining innovatsion rivojlanishini boshqarish tizimini shakllantirish tamoyillari, usullari va mexanizmlari tahlil qilinadi. Innovatsion jarayonlarni boshqarishning samarali usullari, texnologik yangiliklarni joriy etish strategiyalari va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kichik biznesning innovatsion faoliyatini rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi omillar va ularni bartaraf etish yo'llari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish hamda innovatsion rivojlanish modelini ishlab chiqishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: kichik biznes, innovatsion rivojlanish, boshqarish tizimi, innovatsion jarayonlar, texnologik yangiliklar, strategik menejment, raqobatbardoshlik, davlat qo'llab-quvvatlashi, biznes innovatsiyalari, innovatsion strategiyalar.

Abstract: The innovative development of small businesses plays a crucial role in the sustainable growth of the modern economy. This article analyzes the principles, methods, and mechanisms for shaping a management system for the innovative development of small business entities. Effective methods for managing innovation processes, strategies for implementing technological innovations, and government support mechanisms are examined. Additionally, factors hindering the innovative activity of small businesses and ways to overcome them are discussed.

The research findings have practical significance in enhancing the competitiveness of small businesses and developing an innovative growth model.

Keywords: *Small business, innovative development, management system, innovation processes, technological innovations, strategic management, competitiveness, government support, business innovations, innovation strategies.*

Kirish

Bugungi global iqtisodiyot sharoitida kichik biznesning innovatsion rivojlanishi milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash va raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni joriy etish kichik biznes subyektlariga bozor talablariga tez moslashish, samaradorlikni oshirish hamda yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish imkoniyatini beradi.

Shu bilan birga, kichik biznesning innovatsion rivojlanishi ko'plab muammolar va cheklovlar bilan bog'liq. Moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi, innovatsiyalarni joriy etishdagi institutsional to'siqlar, kadrlar tanqisligi va bozor infratuzilmasining rivojlanmaganligi ushbu jarayonga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, kichik biznesning innovatsion rivojlanishini boshqarish tizimini shakllantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib, bu tizim samarali strategiyalar, davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va innovatsion infratuzilmani rivojlantirish orqali kichik biznes subyektlarining innovatsion faolligini oshirishga qaratilgan bo'lishi lozim.

Mazkur maqolada kichik biznesning innovatsion rivojlanishini boshqarish tizimini shakllantirish tamoyillari, innovatsion strategiyalar va ularni amalga oshirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish va innovatsion rivojlanish modelini ishlab chiqishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kichik biznesning innovatsion rivojlanishini samarali tashkil etish uchun quyidagi tamoyillar muhim ilmiy asosga ega:

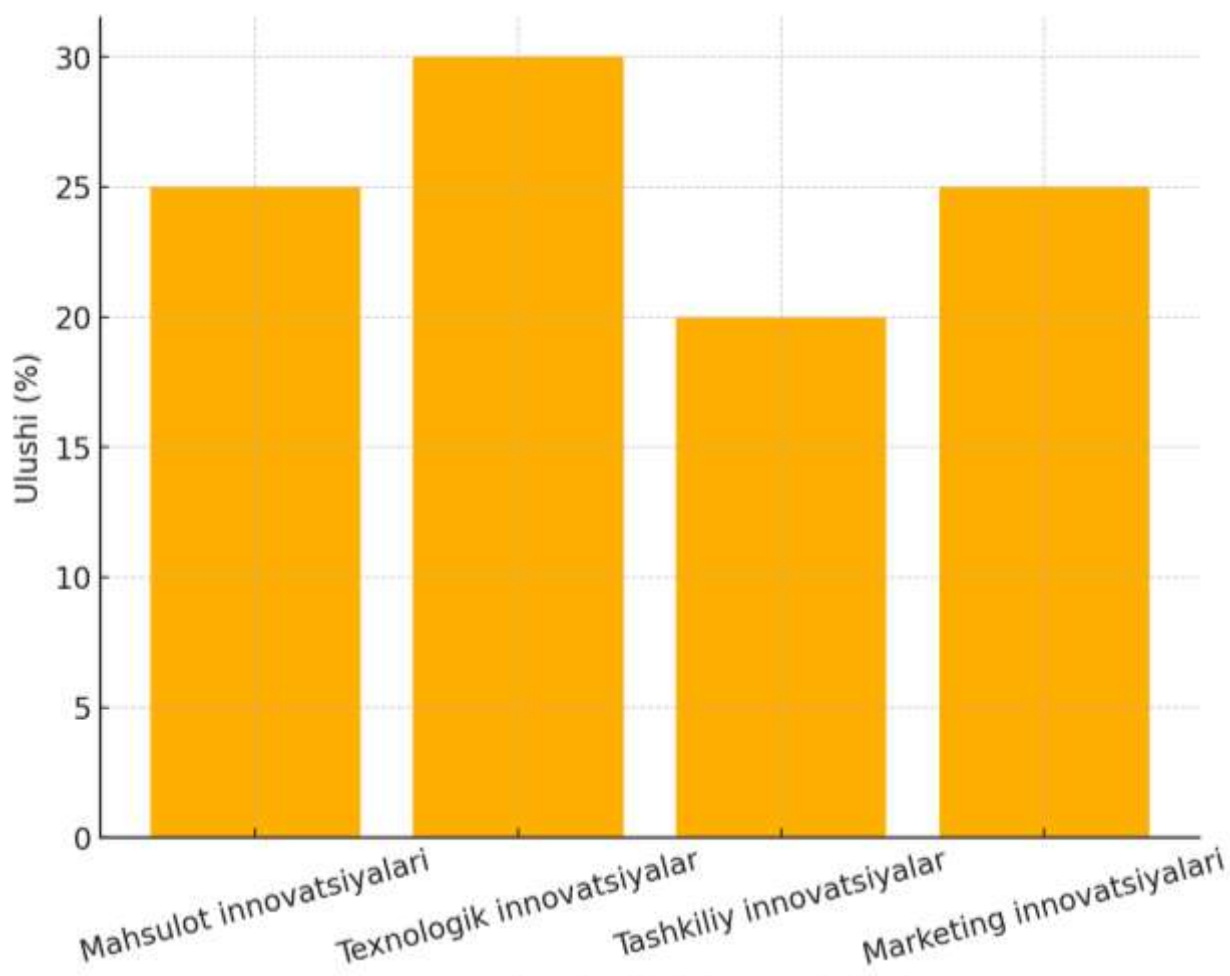
- **Texnologik yangilanish tamoyili** – Schumpeterning innovatsion rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, texnologik yangiliklar iqtisodiy o‘shishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari texnologik modernizatsiya orqali mahsulot va xizmatlar sifatini oshirib, bozor talablariga moslashadi.
- **Bozorga moslashuvchanlik tamoyili** – Innovatsion biznes modellarini joriy etish orqali korxonalar bozordagi o‘zgarishlarga tezkor javob berish imkoniyatiga ega bo‘ladi (Teece, 2010).
- **Resurslardan samarali foydalanish tamoyili** – Barney (1991) tomonidan ilgari surilgan resurs asoslangan nazariyaga ko‘ra, tashkilotlar o‘z resurslarini samarali boshqarish orqali innovatsion salohiyatini oshirishi mumkin.
- **Hamkorlik va tarmoq integratsiyasi tamoyili** – Lundvall (1992) tomonidan ishlab chiqilgan innovatsion tizimlar nazariyasi kichik biznesning innovatsion rivojlanishi ilmiy tadqiqot institutlari, universitetlar va yirik korxonalar bilan hamkorlik orqali amalga oshirilishi kerakligini ta’kidlaydi.
- **Davlat qo‘llab-quvvatlash tamoyili** – Porter (1990) ta’kidlashicha, davlatning iqtisodiy rivojlanishdagi roli kichik biznesning innovatsion salohiyatini oshirish uchun muhim hisoblanadi.

Kichik biznes subyektlarining innovatsion rivojlanishini samarali tashkil etish uchun texnologik yangilanish, bozorga moslashuvchanlik, resurslardan samarali foydalanish, hamkorlik va tarmoq integratsiyasi, shuningdek, davlat qo‘llab-quvvatlashi kabi tamoyillar muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahsulot innovatsiyalari strategiyasi yangi mahsulot va xizmatlar yaratish yoki mavjud mahsulotlarni modernizatsiya qilish orqali raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan bo‘lsa, texnologik innovatsiyalar strategiyasi ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, raqamli texnologiyalarni qo‘llash va ilg‘or texnik

vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Tashkiliy innovatsiyalar strategiyasi boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, xodimlarning ijodiy va innovatsion fikrlashini rag'batlantirish orqali samaradorlikni oshirishga qaratilgan. Marketing innovatsiyalari strategiyasi esa raqobatbardoshlikni oshirish uchun zamonaviy marketing texnologiyalaridan foydalanishni ko'zda tutadi.

Rasm 1. Kichik biznesning innovatsion rivojlanish yo'nalishlari

Yuqoridagi diagrammada kichik biznesning innovatsion rivojlanishi to'rtta asosiy yo'nalish bo'yicha taqsimlanishi tasvirlangan. Ushbu yo'nalishlarning har biri kichik biznesning innovatsion salohiyatini oshirishga xizmat qiladi:

- **Mahsulot innovatsiyalari (25%)** – Yangi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish yoki mavjudlarini modernizatsiya qilish kichik biznesning bozorda raqobatbardoshligini oshiradi. Christensen (1997) tomonidan taklif etilgan buzuvchi innovatsiyalar nazariyasiga ko'ra, yangi mahsulotlar va xizmatlarni joriy

etish orqali kichik biznes yirik kompaniyalarga nisbatan raqobat ustunligini qo‘lga kiritishi mumkin.

- **Texnologik innovatsiyalar (30%)** – Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va ilg‘or texnologiyalarni joriy etish samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Brynjolfsson va McAfee (2014) ta’kidlaganidek, sun’iy intellekt (AI), Internet of Things (IoT) va raqamli transformatsiya texnologiyalarining biznes jarayonlariga integratsiyasi samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

- **Tashkiliy innovatsiyalar (20%)** – Boshqaruv tizimini takomillashtirish, ish jarayonlarini optimallashtirish va startap madaniyatini shakllantirish kichik biznesning innovatsion rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Burns va Stalker (1961) tomonidan ilgari surilgan mexanik va organik tuzilma nazariyasiga ko‘ra, kichik biznesning innovatsion rivojlanishi uchun moslashuvchan boshqaruv tizimlari joriy etilishi lozim.

- **Marketing innovatsiyalari (25%)** – Raqamli marketing, sun’iy intellekt asosida mijozlar tahlili va innovatsion reklama strategiyalari biznesning o‘sishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Kotler (2012) ta’kidlashicha, zamonaviy marketing innovatsiyalari, jumladan, raqamli marketing, mijozlarga yo‘naltirilgan yondashuv va sun’iy intellekt asosidagi mijozlar tahlili kichik biznesning bozordagi mavqeini mustahkamlashga yordam beradi.

Mazkur yo‘nalishlar kichik biznesning innovatsion rivojlanishini ta’minlash va ularning uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishishida muhim omillar hisoblanadi.

Kichik biznesning innovatsion rivojlanishini cheklovchi omillar orasida moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi, innovatsion infratuzilmaning rivojlanmaganligi, kadrlar yetishmovchiligi va bozor to‘siqlari mavjud bo‘lib, ularni bartaraf etish uchun davlat tomonidan grant va subsidiyalar ajratish, soliq imtiyozlarini qo‘llash, startap inkubatorlar va texnoparklarni tashkil etish hamda

innovatsion faoliyatni yengillashtiruvchi qonunchilik mexanizmlarini ishlab chiqish zarur.

Davlat kichik biznesning innovatsion rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun bir qator mexanizmlarni ishlab chiqishi mumkin. Bular qatoriga grant va subsidiyalar orqali moliyaviy yordam ko'rsatish, soliq imtiyozlari yaratish, startap inkubatorlari va texnoparklarni tashkil etish hamda innovatsion faoliyat uchun qonunchilik asoslarini takomillashtirish kiradi. Ushbu choralar kichik biznes korxonalarining innovatsion salohiyatini oshirish va ularning bozorga moslashuvchanligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Davlat kichik biznesning innovatsion rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun quyidagi mexanizmlarni taklif etishi mumkin:

- **Grant va subsidiyalar** – Arrow (1962) innovatsion tadbirkorlik uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlashning ahamiyatini ta'kidlagan.
- **Soliq imtiyozlari** – Hall va Van Reenen (2000) soliq yengilliklari innovatsiyalarni rag'batlantirishning samarali usullaridan biri ekanligini ko'rsatgan.
- **Startup inkubatorlar va texnoparklar** – Saxenian (1994) innovatsion ekotizimlarni rivojlantirish orqali kichik biznesning o'sish imkoniyatlari ortishini ta'kidlaydi.
- **Qonunchilik va tartibga solish mexanizmlari** – North (1990) institutsional iqtisodiyot nazariyasiga ko'ra, huquqiy muhitning barqarorligi kichik biznesning innovatsion faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Kichik biznesning innovatsion rivojlanishini boshqarish zamonaviy iqtisodiyotning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u milliy iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish va ilg'or texnologiyalarni joriy etish kichik biznes korxonalarining o'sish sur'atlarini

jadallashtirish, ularning mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish hamda yangi bozor segmentlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesning innovatsion rivojlanishida texnologik yangilanish, bozorga moslashuvchanlik, resurslardan samarali foydalanish, hamkorlik va tarmoq integratsiyasi hamda davlat qo'llab-quvvatlash tamoyillari muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, kichik biznesning innovatsion strategiyalarini shakllantirishda mahsulot, texnologik, tashkiliy va marketing innovatsiyalari samarali usullar sifatida qaraladi.

Innovatsion rivojlanish jarayonida duch kelinadigan asosiy muammolar – moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi, innovatsion infratuzilmaning rivojlanmaganligi, malakali kadrlar tanqisligi va bozor to'siqlari – ularning bartaraf etilishi uchun davlat tomonidan grantlar, soliq imtiyozlari, startap inkubatorlari va qonunchilikni rivojlantirish kabi qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini taklif etish zarur.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznesning innovatsion rivojlanishini boshqarish tizimi iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish hamda innovatsion salohiyatni rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi. Samarali boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqish va joriy etish orqali kichik biznes nafaqat o'z ichki bozorida muvaffaqiyat qozonadi, balki xalqaro miqyosda ham mustahkam o'rin egallash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli, kichik biznesning innovatsion rivojlanishini tizimli qo'llab-quvvatlash ham davlat, ham xususiy sektor uchun ustuvor vazifa bo'lishi lozim.

Takliflar

1. **Innovatsion infratuzilmani rivojlantirish** – kichik biznes subyektlari uchun startap inkubatorlari, texnoparklar va innovatsion markazlar sonini oshirish. Ilmiy-tadqiqot institutlari va universitetlar bilan hamkorlikni kengaytirish orqali innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish.

2. **Moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish** – kichik biznes uchun maxsus innovatsion grantlar va subsidiyalar ajratish mexanizmlarini kengaytirish. Venchur investitsiyalar va biznes farishtalar tarmog'ini rivojlantirish orqali kichik innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash.

3. **Soliq va huquqiy imtiyozlar yaratish** – innovatsion faoliyat bilan shug'ullanayotgan kichik biznes subyektlari uchun soliq imtiyozlari joriy etish. Innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantirishga qaratilgan qonunchilik bazasini takomillashtirish.

4. **Innovatsion bilim va malaka oshirish dasturlarini joriy etish** – kichik biznes egalari va xodimlari uchun innovatsion menejment, raqamli transformatsiya va texnologiyalar bo'yicha maxsus o'quv dasturlarini tashkil etish. Universitet va biznes hamjamiyati o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash orqali innovatsion fikrlash va tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish.

5. **Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish** – kichik biznes subyektlarining sun'iy intellekt, IoT (Internet of Things), blockchain va boshqa ilg'or texnologiyalarni joriy etishini rag'batlantirish. Kichik biznes uchun raqamli transformatsiya bo'yicha davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

6. **Mahalliy va xalqaro bozor integratsiyasini kuchaytirish** – kichik biznesning xalqaro savdo va eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan strategiyalar ishlab chiqish. Innovatsion mahsulot va xizmatlarni eksport qilish bo'yicha davlat tomonidan rag'batlantiruvchi dasturlarni amalga oshirish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi kichik biznesning innovatsion rivojlanishini jadallashtirishga, ularning iqtisodiyotdagi rolini oshirishga va global raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Barney, J. B. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. Journal of Management, 17(1), 99-120.

2. Hall, B. H., & Van Reenen, J. (2000). How Effective are Fiscal Incentives for R&D? A Review of the Evidence. *Research Policy*, 29(4-5), 449-469.
3. Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review*, 68(2), 73-93.
4. Teece, D. J. (2010). Business Models, Business Strategy and Innovation. *Long Range Planning*, 43(2-3), 172-194.
5. Xolmirzayev, D. (2021). Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimining innovatsion rivojlanishi. Toshkent: Iqtisodiyot va Biznes Instituti.
6. Karimov, Sh. (2020). O'zbekistonda bank tizimining rivojlanishi va moliyaviy texnologiyalar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
7. Yoqubov, A. (2019). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish strategiyalari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
8. Yuldashev, N. (2020). Innovatsion iqtisodiyot asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.